

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous / Julkishallinto ja juridiikka

Sini Timonen

POISSAOLORIKOKSET Karjalan prikaatissa 2010

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Julkishallinto ja juridiikka

TIMONEN SINI	Poissaolorikokset 2010 Karjalan prikaatissa
Opinnäytetyö	35 sivua
Työn ohjaaja	Päivi Ollila
Toimeksiantaja	Karjalan prikaati
Maaliskuu 2013	
Avainsanat	poissalorikos, varusmies, sotilaskoulutus

Opinnäytetyössä tutkitaan poissaolorikoksia Karjalan prikaatissa vuoden 2010 ajalta, koskien asevelvollisia, jotka ovat joutuneet tekemisiin sotilasoikeudenhoidon kanssa. Tarkoituksena oli selvittää, millaisia poissaolorikosten syitä on ja mitä seuraamuksia löytyy. Tutkimuksen tuloksia halutaan hyödyntää poissaolorikosten ehkäisyssä.

Tutkimuksen toimeksiantaja on Karjalan prikaati, joka sijaitsee Vekaranjärvellä. Karjalan prikaati on Suomen suurimpia joukko-osastoja ja siellä palvelee vuosittain noin 3200 varusmiestä.

Opinnäytetyön teoreettisena pohjana on rikoslaissa sotilasrikoksia käsittelevä luku, josta tutkimus rajattiin käsittelemään poissaolorikoksia. Rikoslain sotilasrikoksia käsittelevän luvun lisäksi tukena ovat sotilasoikeudenkäyntilaki, sotilaskurinpitolaki, asevelvollisuuslaki, laki puolustusvoimista ja perustuslaki.

Tutkimuksen aineisto koostui esitutkintapöytäkirjojen ja tuomiolauselmien selityksistä kerätystä materiaalista. Tutkimuskysymyksen vastattiin tarkastelemalla aineistoa ja kokoamalla siitä teemoittelulla jaoteltu materiaali. Teemoittelu muodostui luontevasti aineistoa tutkittaessa.

Tutkimuksessa etsityt syyt poissaolorikoksille on koottu taulukoksi ja tutkimuksessa ilmi tulleet seikat ja huomiot käydään läpi lopussa sekä pohditaan kehittämismahdollisuuksia ja jatkotutkimuksen aiheita sekä avataan tärkeimmät teemat tarkemmin.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Business Management

TIMONEN, SINI

Military crimes: Absence Without Leave in Karelian Brigade 2010

Bachelor's Thesis

35 pages

Supervisor

Päivi Ollilla, Senior Lecturer

Commissioned by

Karjalan prikaati

March 2013

Keywords

military crimes, Absence without leave, military training

This thesis examines the absence without leave crimes at Karelia Brigade in the period of 2010 concerning conscripts who have been confronted with military justice. The purpose was to find out what causes the absence without leave and what penalties are used. The results of the study are supposed to be of use in the crime prevention of absence without leave.

The study was commissioned by the Karelia Brigade, which is located in Vekaranjärvi. Karelia Brigade is one of Finland's biggest military units and each year about 3,200 conscripts accomplish their military service there. The theoretical basis of this thesis is the Penal Code section on military offences in which the study was restricted to deal with the criminal offences of absence. In addition to Military Court Procedure Act, Military Discipline Act, the Conscription Act, the Act on the Armed Forces, and the Constitution were used as a support.

The data consisted of pre-trial protocols, and the judgments and the explanations of the collected material. The research question was answered by examining the material and organizing it on the thematic basis. The thematic basis was formed naturally during the study.

The sought-after reasons for absence without leave are summarized in a table. The facts found in the study and the observations are presented at the end. Possibilities for development and themes for further research are considered, as well as the main themes are opened in more detail.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	5
2	RIKOSLAKI: SOTILASRIKOKSET	6
2.1	Puolustusvoimien tehtävä	6
2.2	Karjalan prikaati, valmiusyhtymä	7
2.3	Sotilaan määritelmä	8
2.4	Varusmiespalveluksen koulutuskaudet	9
2.5	Poissaolorikokset	10
2.6	Kurinpitojärjestelmä	11
2.7	Laillisuusvalvonta	15
3	TUTKIMUKSEN YKSITYISKOHTIA	17
3.1	Käräjäoikeudessa käsitellyt rikokset	18
3.2	Kurinpitomenettelyssä käsitellyt rikokset	19
3.3	Luvattomiin poissaoloihin liittyneet tärkeimmät tekijät	19
3.3.1	Luvatta poistuminen	20
3.3.1.1	Poistuminen poistumiskiellon tai -rangaistuksen aikana	20
3.3.1.2	Luvaton iltavapaalle lähtö	21
3.3.2	Epäselvyydet palvelukseen astumisen lykkäyksessä	22
3.3.3	Alkoholin liikakäyttö	23
3.3.4	Terveydelliset syyt	24
3.3.4.1	Masennus, ahdistus	24
3.3.4.2	Poistui luvatta yritettyään saada palvelushelpotuksia	24
3.3.5	Siviilielämään liittyvät syyt	25
3.3.5.1	Henkilökohtaiset syyt	25
3.3.5.2	Parisuhteeseen tai perheeseen liittyvät syyt	26
3.3.5.3	Rahaongelmat	26
3.3.6	Itseaiheutetut tai tahattomat syyt	27
4	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA	29

LÄHTEET

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tutkia poissaolorikoksia Karjalan Prikaatissa vuoden 2010 ajalta, koskien asevelvollisia, jotka ovat joutuneet tekemisiin sotilasoikeudenhoidon kanssa. Opinnäytetyön teoreettisena pohjana on rikoslaissa sotilasrikoksia käsittelevä luku, joista rajaan tutkimukseni käsittelemään poissaolorikoksia. Teorian tukena rikoslain lisäksi ovat sotilasoikeudenkäyntilaki, sotilaskurinpitolaki, asevelvollisuuslaki, laki puolustusvoimista ja perustuslaki. Lisäksi opinnäytteessä käsitellään sotilaan määritelmää ja avataan siviileille puolustusvoimien tehtävää sekä kurinpitojärjestelmää ja laillisuusvalvontaa. Nämä ovat olennainen osa sotilasrikosten käsittelyä ja selvittelyä.

Tarkoituksena on selvittää, millaisia poissaolorikoksia tehdään ja mitä syitä ja seuraamuksia niille löytyy. Syihin syventyminen on olennaista, jotta saataisiin tietoa poissaolorikoksista. Työssäni hyödynnän esitutkintapöytäkirjoja ja tuomiolauselmiä. Aihe on siksi tärkeä, koska joka vuosi Karjalan Prikaatin sotilaat syyllistyvät poissaolorikoksiin ja tämän tutkimuksen tuloksia voi mahdollisesti käyttää hyväksi poissaolorikosten ennaltaehkäisyssä. Koen aiheen läheiseksi myös siitä syystä, että olen itse suorittanut naisten vapaaehtoisen asepalveluksen Karjalan Prikaatissa. Sain suorittaa syventävän harjoitteluni Karjalan prikaatin esikunnassa oikeudenhoidollisella sektorilla oikeusupseerin alaisuudessa, ja sain tutkimusaiheesta sellaista tietämystä, jota en koskaan olisi pelkällä tutkimuksen tekemisellä saanut.

Opinnäytteen toimeksiantajana on Vekaranjärvellä sijaitseva Karjalan prikaati ja tarkoituksena on, että opinnäytetyöstä olisi jatkossa hyötyä toimeksiantajalle. Karjalan prikaatissa koulutetaan vuosittain noin 3200 asevelvollista ja poissaolorikoksiin syyllistyneiden määrä oli 350 vuonna 2010.

2 RIKOSLAKI: SOTILASRIKOKSET

2.1 Puolustusvoimien tehtävä

Puolustusvoimien tehtävänä on turvata Suomen alueellinen koskemattomuus kaikissa tilanteissa. Puolustusvoimilta edellytetään kaikissa tilanteissa aluevalvontaa ja kykyä koskemattomuuden ja itsenäisyyden puolustamiseen. (Taskutietoa Maanpuolustuksesta)

Laissa puolustusvoimista määritetään puolustusvoimien tehtävät, jotka ovat:

1) Suomen sotilaallinen puolustaminen:

a) maa-alueen, vesialueen ja ilmatilan valvominen sekä alueellisen koskemattomuuden turvaaminen b) kansan elinmahdollisuuksien, perusoikeuksien ja valtiojohdon toimintavapauden turvaaminen ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen c) sotilaskoulutuksen antaminen ja vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen ohjaaminen sekä maanpuolustustahdon edistäminen (PVL 2:1)

2) muiden viranomaisten tukeminen:

a) virka-apu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, terrorismin estämiseksi ja keskeyttämiseksi sekä muuksi yhteiskunnan turvaamiseksi b) pelastustoimintaan osallistuminen antamalla käytettäväksi pelastustoimintaan tarvittavaa kalustoa, henkilöstöä ja asiantuntijapalveluja c) osallistuminen avun antamiseen toiselle valtiolle terrori-iskun, luonnononnettomuuden, suuronnettomuuden tai muun vastaavan tapahtuman johdosta (PVL 2:1).

3) osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan (PVL 2:1).

Puolustusvoimat antaa sotilaskoulutusta kuten asevelvollisuuslaissa (AsevL 452/1950) ja vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetussa laissa (VMPL, PVL 2:1) säädetään.

Puolustusvoimat kehittää ja ylläpitää Suomen valtionjohdon ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisen toimintalinjan määrittämää suorituskkyä. (Puolustusvoimat, Perustietoa, Puolustusvoimien tehtävät) Suorituskky muodostuu maapuolustuksen, meripuolustuksen ja ilmapuolustuksen suorituskvyistä sekä puolustusvoimien yhteisistä suorituskvyistä. (Puolustusvoimat, Perustietoa, Puolustusvoimien tehtävät)

Suorituskyky ehkäisee ennalta kriisitilanteiden syntymistä ja niiden kehittymistä aseellisen voiman käytöksi. Suorituskyky mitoitetaan Suomen sotilaallista puolustusta varten sekä samalla soveltuvaksi puolustusvoimien muihin tehtäviin. Puolustusvoimat ylläpitää valmiutta kaikkien sille asetettujen tehtävien täyttämiseksi. Puolustusvoimien suorituskyvyn käyttö valmistellaan koko maan kattavasti. (Puolustusvoimat, Perustietoa, Puolustusvoimien tehtävät)

2.2 Karjalan prikaati, valmiusyhtymä

Karjalan prikaati on maavoimien suurimpia joukko-osastoja, jossa on edustettuna maavoimien jokainen aselaji. Karjalan prikaatin päätehtävä on kouluttaa sodanajan joukkoja ja huolehtia puolustusvalmiuden kehittamisestä ja ylläpidosta Kaakkois-Suomen alueella (Puolustusvoimat, Maavoimat, Joukko-osastot, Karjalan prikaati).

Mekanisoidussa valmiusyhtymässä palvelee noin 3200 varusmiestä vuosittain eri joukkoyksiköissä. Valmiusyhtymiä on maavoimissa kolme ja niillä on muita joukko-osastoja korkeampi valmius kriisiajan tehtävien toteuttamiseen (Puolustusvoimat, Maavoimat, Joukko-osastot, Karjalan prikaati).

Karjalan prikaatin joukkoyksiköitä ovat Kymen Jääkäripataljoona, Itä-Suomen Viestipataljoona, Salpausselän Ilmatorjuntapatteristo, Kymen Pioneeripataljoona, Karjalan Huoltopataljoona ja Karjalan Tykistörykmentti. Palkattua henkilökuntaa Karjalan prikaatissa on noin 600, joista osa on siviilityöntekijöitä (Puolustusvoimat, Maavoimat, Joukko-osastot, Karjalan prikaati).

Kymen Jääkäripataljoonassa annetaan koulutusta panssarijääkäriin, tiedustelijan, panssaritiedustelijan ja panssarintorjunnan tehtäviin. Jääkärit koulutetaan mekanisoidun valmiusprikaatin iskevän kärkiosan taistelijoiksi (Puolustusvoimat, Maavoimat, Joukko-osastot, Karjalan prikaati).

Itä-Suomen Viestipataljoonassa varusmiehet koulutetaan viestiaselajin tehtäviin ja osa koulutetaan sotilaspoliiseiksi. Johtamisjärjestelmä luo edellytykset prikaatin tuli- ja iskuvoiman oikea-aikaiselle keskittämiseksi ja koko valmiusprikaatin koordinoitulle käytölle. (Puolustusvoimat, Maavoimat, Joukko-osastot, Karjalan prikaati).

Salpausselän Ilmatorjuntapatteristo kouluttaa varusmiehiä ilmatorjuntapatteriston esikuntien, johtokeskusten sekä ohjus- ja ammusyksiköiden tulenjohto-, viesti- ja tuliasematehtäviin. (Puolustusvoimat, Maavoimat, Joukko-osastot, Karjalan prikaati).

Kymen Pioneeripataljoonassa annetaan koulutusta pioneeriaselajin eri tehtäviin. Pioneerit koulutetaan edistämään omien joukkojen liikettä. Liikkeenedistämällä tarkoitetaan miinojen, miinoitteiden ja räjähteiden raivaamista, teiden ja siltojen rakentamista ja kunnossapitoa sekä joukkojen kuljettamista vesistöjen yli. (Puolustusvoimat, Maavoimat, Joukko-osastot, Karjalan prikaati).

Karjalan Huoltopataljoona vastaa varusmiesten koulutuksesta huollon eri tehtäviin. Huollon tarkoitus on turvata ja varmistaa muiden aselajien toimintakyky. Huoltopataljoona kouluttaa varusmiehiä täydennys-, kunnossapito-, kuljetus-, lääkintä-, -huolto- ja huoltopalvelutehtäviin. (Puolustusvoimat, Maavoimat, Joukko-osastot, Karjalan prikaati).

Karjalan Tykistörykmentissä varusmiehet koulutetaan kenttätykistön eri osaamisaloille. Kenttätykistössä tarvitaan osaajia tulenjohton, tuliasematasan, viestin ja huollon tehtäviin. Rykmentissä koulutetaan varusmiehiä vedettävillä kenttätykeillä, raskailla ja kevyillä kranaatinheittimillä, raketinheittimillä, komentopaikkapanssariajoneuvoilla, nykyaikaisilla tulenjohto-, mittaus- ja viestilaitteilla sekä uusimpana kranaatinheitinpanssariajoneuvoilla (Puolustusvoimat, Maavoimat, Joukko-osastot, Karjalan prikaati).

Toimiva ja iskukykyinen valmiusyhtymä edellyttää jokaisen aselajin harjoiteltua yhteistoimintaa. Hyvin harjoiteltu yhteistoiminta aselajien kesken luo toimivan pohjan iskukykyisille joukoille. Jokaisen aselajin tehtävä on tärkeä ja jokaisen panos merkittävä. Tämän joukon tehtävänä on myös ylläpitää perinteitä sodan ja rauhanajan tehtävien ohella.

2.3 Sotilaan määritelmä

Rikoslain 45. luvun 27. §:n mukaan sotilaalla tarkoitetaan:

- puolustusvoimien sotilasvirassa palvelevaa sekä sellaista henkilöä, joka on nimitetty puolustusvoimien virkamieheksi määräaikaiseen virkasuhteeseen määrättynä sotilastehtävään; (RL 45:27).
- sellaista, joka suorittaa asevelvollisuuttaan aseellisena/aseettomana (RL 45:27, AsevL) sekä naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavaa (Laki naisten vapaaehtoisesta ase-

palveluksesta 194/1995). Sama määritelmä sotilaasta pätee myös puolustusvoimien vapaaehtoisissa harjoituksissa ja ammunnoissa palvelevia sekä niissä toimivia kouluttajia.

- puolustusvoimien sotilasvirkaan koulutettavaa oppilasta. (RL 45:27). Tällä tarkoitetaan useimmiten Maanpuolustuskorkeakoulussa opiskelevaa eli kadettia.

Sotilaslait ja säännökset koskevat myös rajavartiolaitoksen sotilastehtävissä palvelevia sekä niitä, jotka osallistuvat sotilaalliseen kriisinhallintaan. (Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta). Sota-ajalla tarkoitetaan aikaa, jona laissa tarkoitettu puolustustila on voimassa. Sota-aikaa koskevia säännöksiä sovelletaan ainoastaan sillä alueella, jolla puolustustila on lain mukaan saatettu voimaan. (RL 45:28)

”Varusmiespalveluksen aikana asevelvolliset koulutetaan ja harjaannutetaan sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin ja siten osaltaan luodaan edellytykset sodan ajan varalta tarvittavien joukkokokonaisuuksien tuottamiselle.” (AsevL 5: 36.1).

Varusmiehestä tulee palvelusajaksi puolustusvoimien palvelusvelvollisuuteen määrättyä henkilöstöä ja sitä myöten häntä koskevat puolustusvoimien säännöt, käytännöt ja sotilaita varten säädetyt lait. Varusmies myös edustaa puolustusvoimia koko palvelusajan, myös silloin kun hän on kotona lomalla tai matkalla jonnekin. Vihreä asu siis velvoittaa hyvään käytökseen ja sääntöjen noudattamiseen. Varusmiehiltä myös osataan odottaa tietynlaista käytöstä ja sääntöjen ja normien noudattamista. Mielikuva suomalaisesta sotilaasta on, että tämä on suoraselkäinen, nuhteeton, isänmaallinen, kovassa kunnossa ja kurissa itsensä pitävä suomalainen mies tai nainen.

2.4 Varusmiespalveluksen koulutuskaudet

P-kausi, E-kausi, J-kausi, Aliupseerikoulu/Reserviupseerikoulu

Varusmiespalvelusaika on joko 180, 270 tai 362 päivää eli 6, 9 tai 12 kuukautta. Upseereiksi, aliupseereiksi ja miehistön vaativimpiin erityistehtäviin koulutettavien asevelvollisten palvelusaika on 362 päivää. Miehistön erityistaitoa ja ammattimaista osaamista vaativiin tehtäviin koulutettavien palvelusaika on 270 päivää. Aseetonta palvelusta suorittavien palvelusaika on 270 tai 362 päivää. Miehistö palvelee 180 päivää. (Varusmieheksi-kirja, 2012)

Varusmiespalvelus jaetaan eri kausiin koulutuksen osalta. Peruskoulutuskauden aikana varusmiehelle annetaan sotilaan peruskoulutus ja taistelijan perustaidot hiotaan. Perus-

koulutuskausi on kaikissa aselajeissa ja puolustushaaroissa yhdenmukainen. (Varusmieheksi - kirja, 2012) Erikoiskoulutuskaudella varusmies saa oman aselajinsa erikoiskoulutuksen ja hänet koulutetaan omaan henkilökohtaiseen tehtävään. Tämän kauden aikana erikoistaidot opetellaan perusteellisesti.

Joukkokoulutuskausi kokoaa yhteen peruskoulutuskauden ja erikoiskoulutuskauden taidot ja sotilas pääsee harjoittamaan yhteistoimintaa toisten kanssa ja soveltamaan aselajitaitojaan käytäntöön isoilla leireillä. Joukkokoulutuskausi on tärkeä myös varusmiesjohtajille, koska tällä kaudella he harjoittavat johtamisoppejaan käytännössä niin kasarmilla kuin maasto-olosuhteissakin.

Peruskoulutuskauden jälkeen testeissä menestyneet valitaan jatkokoulutukseen aliupseerikouluun ja sieltä parhaimmisto Reserviupseerikouluun. Aliupseerikoulu koostuu kahdesta osasta AUK 1:stä ja AUK 2:sta. AUK 1: n aikana kaikki saavat perusteet ja sen jälkeen parhaimmat lähtevät reserviupseerikoulutukseen. Aliupseerikoulussa oppilaat koulutetaan ryhmänjohtajan perustaitoihin ja aselajin erikoisosaamiseen. Reserviupseerikoulu kouluttaa oppilaistaan joukkueenjohtajia, jotka hallitsevat kukin oman aselajinsa erikoistaidot. (Maavoimat, Perustietoa, Maavoimien peruskoulutus)

2.5 Poissaolorikokset

Poissaolorikokset ovat yleisimpiä varusmiesten tekemiä rikoksia (Yle). Sotilas, joka ilman oikeutta poistuu palveluspaikastaan tai ei saavu sinne määräaikaan, on tuomittava *luvattomasta poissaolosta* kurinpitörangaistukseen tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. (RL 45:9) Säännöt ovat hyvin selkeitä poissaoloista ja silti niitä tapahtuu.

Sotilas, joka on jatkanut luvatonta poissaoloaan vähintään viisi vuorokautta niin, että poissaolosta on aiheutunut tai voinut aiheutua olennainen keskeytys hänen koulutuksensa tai muuten olennaista haittaa palvelukselle, on tuomittava *karkaamisesta* kurinpitörangaistukseen tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. (RL 45:10) Luvatonta poissaoloa ei lasketa kuuluvaksi palvelusaikaan. (AsevL 1:53) Palvelusaika ei siis kulu sinä aikana, jolloin varusmies on luvatta poissa.

Karkaaminen muuttuu luvattomaksi poissaoloksi silloin, kun on voitu todeta, että terveydentila palvelukseenastumispäivänä on ollut sellainen, ettei asianosainen kykenisi palvelukseen. Lääkäri toteaa terveydentilan joka kerta. (KKO 2003:64)

Luvattomassa poissaolossa tai karkaamisessa on erityisen tärkeää selvittää, onko poissaolosta aiheutunut tai voinut aiheutua olennainen keskeytys sotilaan koulutuksessa tai muuten olennaista haittaa palvelukselle, koska nämä osaltaan ratkaisevat sen, onko kyseessä luvaton poissaolo vai karkaaminen. Esitutkintapöytäkirjaan liitettävässä perusyksikön päällikön lausunnossa tulee päällikön ottaa tähän kantaa. Siksi on tarpeellista kerätä tietoa siitä mitä palvelusta tai koulutusta sotilaille olisi kuulunut antaa tämän poissaolon aikana (PEOIK-OS PAK 02:02.03 seuraamussuositus).

Jos poissaolijalla on ollut laillinen este, niin rangaistavuus poistuu. Laillisia esteitä ovat:

- Joukkoliikenteen keskeytyminen, vuoro jää ajamatta tai vuoro ajetaan, mutta kyseessä oleva kulkuväline rikkoutuu tai on huomattavasti myöhässä aikataulusta.
- Poissaolijalla on sellainen sairaus, ettei hän kykene saapumaan palveluspaikkaansa.
- Poliisin suorittaman kiinniotto tai pidätys.
- muu näihin rinnastettava syy saapumatta jättämiselle.

Muuta huomioitavaa laillista estettä selvitellessä on otettava selvää, onko ollut muusta syystä estynyt saapumaan palveluspaikkaansa tai onko luvattoman poissaolonsa aikana ollut vapautensa menettäneenä. Jos poissaolo kestänyt vähintään 5 vuorokautta, niin millaisesta palveluksesta tai koulutuksesta varusmies oli pois. (PEOIK-OS PAK 02:02.03 seuraamussuositus)

2.6 Kurinpitojärjestelmä

Puolustusvoimien kurinpitojärjestelmä perustuu lakeihin ja asetuksiin.

”Vapaaehtoinen kurin omaksuminen ja sen välttämättömyyden ymmärtäminen ovat ensisijaisia edellytyksiä ja keinoja kurin ylläpitämiseksi. Sisäisen hengen ja motivaation luomista ja vapaaehtoista käskyjen noudattamista pyritään toteuttamaan ensisijaisesti positii-visin keinoin. Puolustusvoimien toiminnan kannalta tämä ei kuitenkaan riitä. Kun käskyjä ja kieltoja rikotaan, on oltava tarpeelliset ja riittävät keinot kurin ja järjestyksen palauttamiseksi mahdollisimman nopeasti. Kurinpitoasiat on voitava käsitellä riittävän nopeasti, tehokkaasti ja oikeudenmukaisesti. Kurinalaisuus ja hyvä järjestys ovat tarpeen kasar-mielämän sisäoppilaitosmaisuuudesta samoin kuin sotilaiden käyttäytymiselle yleensäkin

asetettavista vaatimuksista johtuen.” (Puolustusministeriö, Sotilaskurinpito- ja poliisitoimintatyöryhmä)

Kurin ja järjestyksen ymmärtäminen ja siihen sopeutuminen on ensimmäisten viikkojen aikana varusmiehen päätehtävä.

”Laki suojaa sotilasta esimiesten käskyvallan väärinkäytöltä, epäoikeudenmukaiselta kohtelulta, loukkauksilta ja aiheettomilta syytöksiltä. Sotilaalla on oikeus lain ja hyvien tapojen mukaiseen, asialliseen, oikeudenmukaiseen ja ihmisarvoiseen kohteluun.” (YIPalvO)

Sotilas voi hakea oikeusturvaa ylemmältä esimieheltä tai eduskunnan oikeusasiamieheltä. Kuitenkin tämä koskee vain hänen vääranä pitämäänsä menettelyjä.

Tavanomaisin tapa selvittää sotilasrikoksia on kurinpitomenettely. Menettelyssä voidaan määrätä kurinpitorangeistus tai kurinpito-ojennus. Arestia ei määrätä kurinpitomenettelyssä. Jos rikokseen syyllistynyt myöntää syyllisyytensä tai syyllisyydessä ei ole epäselvyyttä, voidaan tällöin ryhtyä kurinpitomenettelyyn. (SotilaskurinpitoL 5: 28)

Sotilasrikoksista tuomitaan joko vankeuteen tai annetaan kurinpitorangeistus tai –ojennus. Kurinpitorangeistus vastaa ankaruudeltaan sakkorangeistusta. Kurinpitorangeistuksia ovat varoitus, poistumisrangeistus, kurinpitosakko sekäaresti (Laki sotilaskurinpitolain muuttamisesta 2 §. 1). Varoitus eroaa muistutuksesta siten, että varoitus kirjataan joukko-osaston päiväkäskyyn ja tulee siten julkiseksi. Varoitus eroaa muistutuksesta myös siten, että se on kurinpitorangeistus ja muistutus on kurinpito-ojennus.

Poistumisrangeistuksen vähimmäispituus on 11 vuorokautta ja enimmäispituus 15 vuorokautta.

Kurinpitosakon suuruus on asevelvolliselle hänen päivärahansa ja muille viidesosan keskimääräisestä bruttopäivätulosta. Kurinpitosakkoja voidaan määrätä enintään 30 kappaletta yhdestä teosta. Arestiin tuomitsee vain tuomioistuim ja sen enimmäispituus on 30 vuorokautta. (Laki sotilaskurinpitolain muuttamisesta 2 §.4).

Kuripidollisia ojennuksia ovat muistutus, ylimääräinen palvelus sekä poistumiskielto.

(SotilaskurinpitoL 1:3) Muistutus on yksittäin annettava kirjallinen varoitus. Muistutus on lievä ojennus ja annetaan usein pienemmästä rikkeestä.

Ylimääräistä palvelusta voidaan määrätä yhdestä viiteen kertaan ja poistumiskieltoa enintään 10 vuorokautta (SotilaskurinpitoL 1:3).

”Sotilasvirassa palvelevalle sekä henkilölle, joka on nimitetty puolustusvoimissa virkamieheksi määräaikaiseen virkasuhteeseen määrätynä sotilastehtävään, saadaan rauhan aikana kurinpitomenettelyssä määrätä vain kurinpitosakkoa tai antaa varoitus tai muistutus (SotilaskurinpitoL 1:9).

Seuraamuksena on ensisijaisesti käytettävä kurinpito-ohjennusta. Kurinpitorangeistus tulee kysymykseen, vain mikäli rikoksen laatu, lukumäärä tai kurin ja järjestyksen säilyminen tai syyllisen aikaisempi palvelus tai muut rikoksen tekemisessä ilmenneet seikat sitä edellyttävät (SotilaskurinpitoL 5:33).

Kurinpitoesimiehiä varuskunnissa ovat perusyksikön päällikkö suoranaisine esimiehinä, perusyksikön vääpeli rajoitetusti ja joukkoyksiköiden komentajat sekä joukko-osaston komentaja. (SotilaskurinpitoL 3:11,12,13).

Perusyksiköllä tarkoitetaan sitä paikkaa ja joukkoa, jossa varusmies majoittuu, opiskelee ja viettää aikaansa palveluksessa. Joukko-osastolla tarkoitetaan sitä varuskuntaa, jossa varusmies palvelee, esimerkiksi Karjalan prikaati.

Taulukko 1: Kurinpitoesimiesten määräämisvalta(Seuraamussuositus)

ESIMIES Seuraamus	VÄÄPELI	PÄÄLLIKKÖ	J-YKSIKÖN KOMENTAJA	J-OSASTON KOMENTAJA
Muistutus	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
YP	1-3	1-5	1-5	1-5
PK	EI	1-10	1-10	1-10
VAROITUS	EI	KYLLÄ	KYLLÄ	KYLLÄ
PR	EI	EI	11–15	11–15
KP-sakko	EI	EI	EI	1-30
ARESTI	EI	EI	EI	EI

Edellisessä taulukossa YP tarkoittaa ylimääräistä palvelusta, PK poistumiskieltoa ja PR poistumisrangaistusta. KP-sakko tarkoittaa kurinpitosaakkoa. J-yksikön komentaja tarkoittaa joukkoyksikön komentajaa ja J-osaston komentaja joukko-osaston komentajaa. Taulukosta näkee kunkin kurinpitoesimiehen määräämisvallan. Luonnollisesti myös joukko-osaston komentajan tulee kyetä antamaan samanlaisia seuraamuksia kuin alaisensakin, vaikka tämä ei käytännössä pienempiä seuraamuksia juurikaan määrää.

Kurinpitomenettelystä ja sotilasoikeudenkäynnistä säädetään sotilasoikeudenkäyntilaissa (SOL) ja sotilaskurinpitolaissa (SotilaskurinpitoL) sekä näiden kahden lain soveltamisasetuksissa.

Sotilasoikeudenkäyntiasioina käsiteltäviä rikoksia ovat rikoslain 45. luvussa mainitut rikokset, joita ovat palvelusrikokset, vartiorikokset, poissaolorikokset, kuuliaisuusrikokset, esimiesrikokset ja eräät muut rikokset sekä tietyt sota-ajan rikokset. Lisäksi sotilasoikeudenkäyntiasioina käsitellään tietyt muualla rikoslaisissa rangaistaviksi säädetyt teot, kun tekijänä on sotilas ja rikos on kohdistunut puolustusvoimiin tai toiseen sotilaaseen. Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään myös asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskeva rikos (Oikeuslaitokset, sotilasoikeudenkäyntiasiat).

Kun kurinpitoesimiehen tietoon on tullut rikos tai on syytä olettaa, että rikos on tapahtunut, on kurinpitoesimiehen välittömästi toimeenpantava esitutkinta. (SotilaskurinpitoL 5:28.1) Tutkijan tulee olla rikostutkintaan perehtynyt mikäli mahdollista. Suotavaa olisi, ettei kuulustelijana olisi suoranaisten esimies. (SotilaskurinpitoL 5:28.2) Mikäli asian laatu vaatii, jos kyseessä on esimerkiksi tieliikenne-rikkomus tieliikennelain alaisella alueella tai huumausainerikos, voidaan esitutkinta antaa poliisin tutkittavaksi. (SotilaskurinpitoL 5:28.2). Jos kyseessä on palkatun henkilöstön tutkinta, tai rikoksella on suuri julkisuusarvo tai se on henkeen tai terveyteen kohdistuva rikos, voi pääesikunnan alainen tutkintaosasto suorittaa tutkinnan. Poliisi voi suorittaa yksittäisiä kuulusteluja tai muita tutkintatoimenpiteitä (SotilaskurinpitoL 5:28.2).

Sotilasoikeudenkäyntiasiat käsitellään yleisissä tuomioistuimissa rikosasioista säädettyssä järjestyksessä noudattaen lisäksi, mitä säädetään sotilasoikeudenkäyntilaissa. (SOL). Sotilasoikeudenkäyntiin ryhdytään vain, jos teko on kohdistunut Puolustusvoimiin, Rajavartiolaitokseen, kriisinhallintajoukkoihin tai toiseen sotilaaseen (SOL 1:2.4).

Mikäli sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävää rikosta ei käsitellä kurinpitomenettelyssä, on joukko-osaston komentajan päätettävä esitutkinnan päätyttyä esitutkinta-aineiston toimittamisesta syyttäjälle syyteharkintaa varten (SOL 4:14.1). Asian valmistelusta vastaa joukko-osaston oikeusupseeri.

Syyttäjän on suoritettava syyteharkinta ja muut toimenpiteet sotilasoikeudenkäyntiasioissa kiireellisinä, koska sotilasoikeudenkäyntiasiat kuuluu käsitellä tuomioistuimessa kiireellisinä (SOL 4:15, 16).

Käräjäoikeuden on otettava asia käsiteltäväksi syyttäjän ilmoituksen saavuttua kolmenkymmenen päivän kuluessa. (SOL 4:16). Käräjäoikeuden käsitellessä sotilasoikeudenkäyntiasioita on tuomioistuimessa puheenjohtaja ja kaksi sotilasjäsentä. Puheenjohtajana toimii käräjätuomari tai laamanni. Myös kirjallisessa käsittelyssä on sama kokoonpano. Kurinpitovalitusasioita käsitellessä tuomioistuin on päätösvaltainen myös silloin, kun puheenjohtaja toimii yksin (SOL 1:3).

2.7 Laillisuusvalvonta

Laillisuusvalvonta on puolustusvoimille käsketty sotilaskurinpitolaissa (SotilaskurinpitoL) ja sotilasoikeudenkäyntilaissa (SOL) sekä puolustusvoimien pysyväisasiakirjassa (PEOIKOS PAK 01:12 HD592). Laillisuusvalvonnan tarkoitus on lain- ja oikeudenmukaisen tutkinta- ja rangaistusmenettelyn valvominen toteuttaminen ja epäkohtiin puuttuminen.

Kurinpitomenettelyssä määrätystä rangaistuksesta voi hakea muutosta valittamalla tuomioistuimeen. Valituskirjelmän voi toimittaa myös muulle viranomaiselle, jonka on välittömästi toimitettava se kurinpitoesimiehelle (SotilaskurinpitoL 6:34). Valitus on tehtävä kirjallisena, ja se on toimitettava viimeistään kolmantena päivänä sen jälkeen, kun kurinpitoesimiehen päätös on annettu asianosaiselle tiedoksi. Valitus toimitetaan rangaistuksen määränneelle esimiehelle tai tuomioistuimen kansliaan. (SotilaskurinpitoL 6:35).

Kurinpitoesimiehen on huolehdittava, että valittajalla on mahdollisuus laatia valituskirjelmä palveluksen estämättä ja että hän voi osallistua kurinpitovalituksen oikeuskäsittelyyn. Sotilasoikeudenkäyntilaissa säädetyt sotilasoikeudenkäyntiä koskevat asiat käsittävät myös kurinpitorangaistuksista tehtyjen valitusten käsittelyä (SotilaskurinpitoL 6:36).

Jos valittaja jättää saapumatta oikeuteen ilmoittamatta laillisesta esteestä, voidaan kurinpitovalitus käsitellä ja ratkaista valittajan poissaolosta huolimatta (SotilaskurinpitoL 6:36). Tuomioistuimen kurinpitovalitusasiassa antamaan päätökseen ei saa hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin (SotilaskurinpitoL 6:37).

Kurinpitoesimiehen tehtävänä on valvoa alaistensa kurinpitovallan käyttöä (SotilaskurinpitoL 6:38). Jos esimerkiksi joukko-osaston komentaja tai häntä ylempi kurinpitoesimies havaitsee, että kurinpitomenettelyssä on tapahtunut jotakin seuraavaa:

- olennainen virhe tai
- kurinpitoesimies on ylittänyt toimivaltansa tai
- kurinpitoasiassa tehty päätös on lopputulokseltaan virheellinen tai ilmeisen kohtuuton

on hänen tällöin kumottava päätös tai lievennettävä kurinpitoseuraamusta (SotilaskurinpitoL 6:38). Päätöstä kumotessaan esimies voi määrätä asian otettavaksi uudelleen käsiteltäväksi tai ottaa sen itse välittömästi ratkaistavakseen tai vastaavasti saattaa asian toimivaltaiselle syyttäjälle (SotilaskurinpitoL 6:38). Kurinpitoasiassa määrättyyn kurinpito-ojennukseen ei saa hakea muutosta valittamalla (SotilaskurinpitoL 6:34). Syyttäjällä on oikeus nostaa syyte kurinpitovalituksena tuomioistuimeen saatetussa asiassa. Jos syyte nostetaan, asia lakkaa olemasta kurinpitoasia. (SotilaskurinpitoL 6:37).

”Oikeudellisen toimialan sotilaslakimiehet ja joukko-osastojen oikeusupseerit raportoivat pääesikunnan oikeudelliselle osastolle laillisuusvalvontaan liittyvistä tapahtumista tavalla, jota edellytetään pysyväisasiakirjassa. Puolustushaarojen esikuntiin, laitoksiin ja joukko-osastoihin sijoitetut sotilaslakimiehet ja oikeusupseerit eivät suorita itsenäisesti laillisuusvalvontaan liittyviä toimenpiteitä, vaan heiltä voidaan tarvittaessa edellyttää apua kyseisten toimenpiteiden toteuttamisessa ja valmistelussa pääesikunnan oikeudellisen osaston toimesta.” (Puolustusministeriön laillisuusvalvonnan kehittämistyöryhmän selvitys, s.9)

3 TUTKIMUKSEN YKSITYISKOHTIA

Vuonna 2010 poissaolorikoksia tapahtui 350 kappaletta Karjalan Prikaatissa. Tutkimusmateriaali on siis varsin laaja, joten tutkimuksen otos on riittävän suuri. Tutkimus rajattiin koskemaan vain poissaolorikoksia, joista on annettu ojennus tai rangaistus. Tutkimus ei koske silleensä jätettyjä esitutkintoja. Tutkimuksessa oli tarkoitus etsiä syitä poissaolorikoksille ja samalla kartoittaa, millaisia ojennuksia tai rangaistuksia niistä annetaan. Tutkimuksen tärkein tavoite oli löytää, millaisia syitä poissaolorikosten taustalla on. Ojennuksen tai rangaistuksen laatu riippuu rikoksen vakavuudesta ja vallinneista olosuhteista.

Tässä tutkimuksessa tärkeintä on sisältö, ei määrä. Pelkän ojennuksen tai rangaistuksen perusteella esitutkintapöytäkirjasta ei selviä syitä poissaolorikoksille. Tutkimalla tarkemmin esitutkintamateriaalia ja kuulustelupöytäkirjoja on mahdollista löytää syitä ja selityksiä, miksi asevelvollinen on syyllistynyt poissaolorikokseen. Riippuu kuitenkin aivan henkilöstä, onko hän halunnut kuulusteluissa rehellisesti kertoa kaiken vai ei. Esimerkiksi yksinkertaisesti vahingossa tai omaa huolimattomuuttaan myöhästyneet ovat hyvin rehellisiä kertomuksissaan. Tässä kohtaan mukaan tulee myös olosuhteiden huomioiminen. Se, joka on kaikin keinoin yrittänyt palata ajoissa varuskuntaan saa pienemmän rangaistuksen kuin sellainen, joka ei ole nähnyt vaivaa paluunsa eteen. Myös onnettomuudet ja muut vastaavat vaikuttavat rangaistuksiin ja ojennuksiin lieventävästi.

Laillinen este on hyväksyttävä syy poissaololle. Osa syyllisiksi epäillyistä ei halua tunnustaa totuutta, vaikka rikokselle olisi todisteitakin. Materiaalin luotettavuus on siis suhteellista. Huomattavaa on, että suuri osa poissaolorikoksiin syyllistyneistä asevelvollisista on miehiä. Syynä tälle on tietenkin se, että naisia on huomattavasti vähemmän ja vapaaehtoisina heillä on korkeampi motivaatio. Naisia hakeutuu palvelukseen vuosittain noin 500 ja Karjalan prikaatissa heitä on noin 45. Toki myöhästymisiä sattuu naisillekin, mutta he ovat vapaaehtoisina motivoituneempia ja tarkempia paluuajoista kuin asevelvolliset nuoret miehet.

Tärkein asia on huomioida se, onko poissaolosta aiheutunut olennaista tai merkittävää haittaa palvelukselle. Tämä seikka vaikuttaa ojennuksen tai rangaistuksen laatuun ja pituuteen. Olennainen tai merkittävä haitta on sellainen, joka vaikuttaa asevelvollisen palvelukseen. Olennainen tai merkittävä haitta on esimerkiksi sellainen, että asevelvolliselta jää jotakin merkittävää koulutusta tai aselajin tärkeitä leirejä välistä. Jotkut kurssit tai

koulutukset järjestetään vain tiettyyn aikaan kullekin saapumiserälle ja niiden uusiminen on usein hankalaa, koska seuraava mahdollisuus kyseiseen koulutukseen on vasta seuraavassa saapumiserässä. Eräät aselajien ampumaleirit ovat korvaamattomia aselajiosaamisen kannalta, koska ampumaleirejä järjestetään entistä vähemmän. Niiden painoarvo osaamisessa korostuu entisestään. Aselajiosaamisen koulutuksesta poisjäänti vaikuttaa asevelvollisen taitoihin ja pahimmillaan jopa sijoitukseen reservissä. Asevelvollinen jää ilman vankkaa osaamista aselajinsa erikoistaidoissa, mikäli jää pois tietyiltä leireiltä.

Seuraamusta määrätessä yksikön päälliköt noudattavat yleistä seuraamussuositusta, jossa on varsin tarkasti määritelty rajat poissaolon pituudelle ja sille, mikä on ojennuksen tai rangaistuksen laatu ja määrä. Seuraamussuosituksesta voi poiketa perusteltavissa olevin syin, mikäli päällikkö katsoo sen aiheelliseksi. Päälliköt voivat myös tukeutua oikeusupseerin neuvoihin määrätessään seuraamuksia.

Tutkimuksessani päädyin jakamaan tuloksia eri teemojen mukaan. Syitä, jotka esiintyvät määrällisesti eniten ovat toimineet teemoittelun pohjana. Teemoittelun avulla hahmottaa paremmin, kuinka erilaisia syitä poissaoloille on. Syitä on yhtä monia kuin rikoksentekijöitäkin, mutta syyt ovat usein hyvin samantyyppisiä. Siksi karkea teemoittelu osoittautui hyväksi keinoksi hahmottaa kokonaisuuksia. Päädyin teemoitteluun myös siksi, että huomasin syiden olleen hyvin samankaltaisia, oli kyseessä sitten käräjäoikeuteen mennyt rikos tai kurinpitomenettelyssä käsitelty poissaolorikos.

Kävin läpi esitutkinta-aineistoa ja tuomiolauselmia ja poimin sieltä syyt ja selitykset jokaisesta poissaolorikoksesta, jotka kokosin muistiinpanoiksi. Aineistoa läpikäytyäni sain yleiskäsityksen syistä, jonka pohjalta hahmoittelin teemoitteluni peruskategoriat. Kukin tapaus merkittiin sille parhaiten sopivaan kategoriaan, jonka avulla saatiin myös numeerista tietoa tutkimuksen tueksi.

3.1 Käräjäoikeudessa käsitellyt rikokset

Käräjäoikeuden käsittelyyn menevät sellaiset poissaolorikokset, jotka ovat niin vakavia, ettei niitä ole voitu ratkaista kurinpitomenettelyssä ja niistä on tuomittu joko vankeuteen tai päiväsakkoihin. Karkaamisia on määrällisesti vähemmän, mutta laadullisesti ja koulutuksen kannalta katsottuna ne ovat vakavampia tapauksia. Karkaamiset ja pitkät poissaolot menevät lähes poikkeuksetta käräjäoikeuden käsittelyyn. Viisi vuorokautta on raju pöytäkirja asian syyttäjälle viemiseksi.

Usein poissaolorikoksiin syyllistyneet asevelvolliset ovat uusineet rikoksen ja poissaoloja voi olla useita samalla henkilöllä. Lisäksi ovat sellaiset, jotka eivät ole astuneet lainkaan palvelukseen ja heidät on otettu jossain vaiheessa poliisin toimesta kiinni sotilaskarkureina. Sotilaskarkureista annetaan poliisille etsintäkuulutus, ja karkurit jäävät kiinni kotietsinnöissä tai satunnaisissa poliisin puhallutusratsioissa. Mitä kauemmin asevelvollinen on poissa palveluksesta, sitä enemmän hän jää paitsi olennaisesta sotilaskoulutuksesta ja sitä vankemmin poissaolo vaikuttaa olennaisesti tai merkittävästi palvelukseen ja sotilaan kouluttamiseen. Eräissä koulutuksen vaiheissa poissaolo on vielä vakavampi haitta kuin toisissa. Tiettyjä koulutuksia järjestetään vain tiettyyn aikaan yhdelle saapumiserälle, ja niistä poisjääminen myöhästyttää tai hankaloittaa varusmiehen palvelusta olennaisesti.

3.2 Kurinpitomenettelyssä käsitellyt rikokset

Kurinpitomenettelyssä käsitellään sellaiset poissaolorikokset, jotka voidaan ratkaista sisäisesti ja niistä seuraamukset ovat kurinpito-ojennuksia. Kurinpito-ojennuksilla selviää useimmiten vain vähän lomilta paluujasta myöhästyneet. Enemmistö poissaolorikoksista voidaan ratkaista kurinpitomenettelyssä. Se säästää aikaa ja rahaa. Lyhyempiä ja laadullisesti vähäpätöisempiä poissaoloja on määrällisesti enemmän kuin karkaamisia. Poissaolojen pituus vaihtelee muutamasta minuutista lähes viiteen vuorokauteen. Kurinpitomenettelyssä käsitellyistä poissaolot oli helpompi jäsenellä omana ryhmänään.

Heti tutkimukseni alussa pystyin havaitsemaan poissaoloissa erään ryhmän, joka erottui muista. Ryhmän voisi karkeasti sanoa olevan surkeiden sattumusten ryhmä. Nämä ovat sellaisia, jotka ovat joko vahingossa tai huolimattomuuttaan myöhästyneet hiukan määräajasta lomalta palatessaan. Myöhästyminen on kuitenkin täysin heidän omaa syytään. Heidän rikkeensä ei ole niin suuri, että se vaikuttaisi olennaisesti koulutukseen. Siksi ojennuksissa tulee noudattaa suhteellisuutta. Pienestä myöhästymisestä ja varsinkin, jos syy on ymmärrettävä, voi selvitä muistutuksella. Olosuhteet otetaan huomioon ja kohtuullisuus on kurinpidollisissa ojennuksissa huomioitavaa. Joissakin tapauksissa oli hyvin vaikea löytää mitään erityistä syytä tai asianosainen ei halunnut sitä kertoa. Joissakin tapauksissa kuulustelukertomuksesta selvästi paistoi läpi huolimattomuus tai välinpitämättömyys.

3.3 Luvattomiin poissaoloihin liittyneet tärkeimmät tekijät

Teemoittelu on keino lajitella tutkimusmateriaalia yhdistävien tai erottavien tekijöiden perusteella. Tietyt syyt ja selitykset esiintyivät tutkimuksessa useasti, joten teemoittelu oli

luonnollinen ratkaisu. Teemoittelu on tapa analysoida laadullisen tutkimuksen materiaalia. Päädyin teemoittelemaan syytä, jotta niitä olisi helpompi käsitellä eri kokonaisuuksina ja ymmärtää paremmin. Joissakin tapauksissa ei kerrottu syytä poissaololle lainkaan ja joissakin on useita. Joillakin on sarja surkeita sattumuksia oman syyn lisäksi ja jotkut syyt olisi voinut kategorisoida useampaan kohtaan. Jokaiseen kategoriaan on valittu kaksi esimerkkiä, jotta selviää, mitä kyseisellä kategorialla tarkoitetaan.

3.3.1 Luvatta poistuminen

Luvattomia poistumisia on useita erilaisia. Luvatta lähdetään iltavapaalle tai poistutaan kesken poistumiskiellon tai -rangaistuksen. Lisäksi palvelukseen astumatta jättäminen on luvatonta poissaoloa. Moni ei käsitä olleensa luvatta poissa, koska ei ole lainkaan astunut palvelukseen.

3.3.1.1 Poistuminen poistumiskiellon tai -rangaistuksen aikana

Seuraamusta suorittaessa luvatta poistuminen on neljänneksi suurin kategoria tutkimuksessa. Rikosmuotona yksi vakavimmista, sillä asianosainen on jo tehnyt yhden rikoksen ja seuraamusta suorittaessaan poistuu luvatta syyllistyen toiseen rikokseen. Seuraamuksen täytäntöönpanon aikana luvatta poistuminen on olosuhteisiin nähden niin vakava rikos, että se huomioidaan aina korottavana perusteena uutta seuraamusta määrittäessä.

Esimerkki 1: Asianosaisen oli tarkoitus suorittaa poistumisrangaistustaan toisessa yksikössä viikonlopun ajan. Hän kuittasi poistumisrangaistuksen seurantalomakkeen yksikösään, minkä jälkeen oli saanut käskyn hakea tavarat toiseen yksikköön siirtymistä varten. Asiaosainen lähti suoraan omalle autolleen, joka oli pysäköitynä varusmiesten parkkipaikalle ja ajoi kotiinsa. Asianosaisen mielestä ei ollut oikeudenmukaista, että hän oli saanut poistumisrangaistuksen. Oli kyselyt kouluttajalta, voisiko poistumiskiellon ajankohtaa muuttaa, koska hänellä oli sovittuja menoja viikonlopulle. Poissaollessaan hän mietiskeli asioita, eikä uskaltanut tulla aiemmin. Ei uskaltanut tulla takaisin siksi, että tiesi tehneensä väärin ja saavansa rangaistuksen. Asianosainen oli myös tietoinen, että rangaistus olisi voinut olla pienempi, jos hän olisi palannut aiemmin, mutta ei kuitenkaan uskaltanut palata.

Asianosainen oli poissa yli 4 vuorokautta, lähes viisi vuorokautta tuli täyteen. Hän sai rangaistukseksi 15 vuorokautta poistumisrangaistusta.

Esimerkki 2: Asianosainen poistui luvatta varuskunta-alueelta suorittaessaan määrättyä kurinpito-ohjennusta. Hän olisi halunnut, että poistumiskielto olisi keskeytetty ja asianosainen olisi päässyt kotiin hoitamaan siviiliasioita. Yksikön päällikön sijainen ei kuitenkaan suostunut tähän, ja siksi asianosainen päätti poistua ilman lupaa. Hän valmistautui luvattomaan poistumiseensa pakkaamalla lomakassinsa ja selvittämällä linja-autovuoroja. Kun asianosainen oli saanut vuorot selville, päätti hän lähteä. Lähtöhetkellä tuvassa oli myös yksikön päivystäjä. Asianosainen huomasi päivystäjän lähteneen perään ja lähti reipasta vauhtia pois. Varsinaisen päivystäjän pöydän takana istui apupäivystäjä, jonka asianosainen ohitti juoksuaskelin. Asianosainen ei ilmoittanut apupäivystäjälle mitään vaan juoksi suoraan ovesta ulos. Ulkona hän jatkoi kohti pääporttia. Pääportilla sotilaspoliisi tiedusteli asianosaisen henkilöllisyyttä, mutta ei saanut vastausta. Asianosainen jatkoi matkaa pysähtymiskäskystä huolimatta. Hän ehti ottamaan muutaman askeleen, kunnes sotilaspoliisi tarrasi hihaan. Tämän jälkeen vartiopäällikkö saapui paikalle selvittämään tilannetta. Asianomainen toimitettiin yksikköön.

Asianosainen oli poissa 22 minuuttia, ja yritti karata heti uudestaan. Tilanteeseen liittyy useita rikoksia ja seuraamuksien asianosainen sai kurinpitosaakkoa 5 kertaa 4,40 euroa eli yhteensä 22,00 euroa.

3.3.1.2 Luvaton iltavapaalle lähtö

Tutkimuksessa kävi ilmi, että varusmiehiä lähtee omatoimisesti iltavapaalle tarkistamatta, onko valmiusvuorossa tai muissa vastaavissa tehtävissä. Osa myös vaihtaa kavereiden kesken tehtäviä ja lähtee sitten iltavapaalle. Valmiusvuorossa olevien listoja ei saa omatoimisesti muuttella ja valmiudessa oleva ei saa poistua iltavapaalle. Toiset lähtevät ihan vain siitä syystä, että haluavat hetkeksi varuskunnasta pois.

Esimerkki 1: Asianosainen oli ilmoittautunut iltavapaalle ja sai varusmieskorttinsa päivystäjältä. Palattuaan yksikköön joku palvelustovereista sanoi asianosaiselle, ettei tämä olisi saanut lähteä iltavapaalle. Asianosainen ei ollut poissaolonsa aikana mukana yksikön tarkastuksessa.

Asianosainen oli luvatta poissa 3 tuntia ja kaksi minuuttia ja seuraamukseksi sai poistumiskieltoa 3 vuorokautta.

Esimerkki 2: Asianosainen poistui iltavapaalle yksiköstä kuuden aikaan. Hänen peräänsä polki eräs oppilas, joka tiedusteli minne asianosainen oli menossa ja asianosainen vastasi

olevansa menossa iltavapaalle. Oppilas sanoi asianosaiselle, että kokelaalla olisi kai jokin asiaa tälle. Oppilas poistui ja asianosainen jatkoi matkaansa. Hän lähti pääportilta työstävän kyydillä. Asianosaisen tultua takaisin tälle ilmoitettiin hänen olleen apupäivystäjä. Apupäivystäjällä ei ole lupaa poistua iltavapaalle. Oppilaan kertomuksen mukaan hän oli antanut selvän käskyn asianosaiselle palata yksikköön. Oppilaan mukaan asianosainen oli välinpitämättömän oloinen eikä tuntunut reagoivan käskyihin.

Asianosainen oli poissa 3 tuntia ja 14 minuuttia ja sai seuraamuksena 10 vuorokautta poistumiskieltoa. Ojennus on ankarampaa laatua, koska luvattoman poissaolon lisäksi asianosainen syyllistyi useisiin rikoksiin. Useat rikokset ovat aina korottava peruste.

3.3.2 Epäselvyydet palvelukseen astumisen lykkäyksessä

Palvelukseen astumisen lykkääminen on sellainen asia, joka on nuorille miehille vaikea hoitaa. Lykkäysanomus on toimitettava ajoissa aluetoimistoon, jossa asevelvollisen asiaa käsitellään. Anomuksen ajoissa toimittaminen tarkoittaa ennen palvelukseen astumista eikä palvelukseenastumispäivänä. Toiset ovat unohtaneet palvelukseen astumisen ja toiset olettavat, että asia hoituu vain odottamalla. Tutkimuksen aikana selvisi, että useampi toimittaa kyllä lykkäyspaperit, mutta kun ei saa vastausta niin moni vain olettaa anomuksen menneen läpi. Ei oteta asiantilasta lainkaan selvää. Usein asevelvollinen toimittaa paperit palveluspaikkaan, mikä on väärä toimintatapa. Siinä tapauksessa, jos palvelukseen astumispäivämäärä on jo mennyt, tulee asevelvollisen saapua määrättyyn palveluspaikkaansa ja siellä anoa saapumiserän siirtoa tai keskeytystä muista syistä.

Esimerkki 1: Asianosainen oli hakenut lykkäystä palvelukseen astumiselle, mutta sitä ei ollut myönnetty. Hän oli hakenut oikaisua kahdesti, mutta ei ollut saanut asiaa läpi. Asianosaiselle oli soitettu ja pyydetty lisää papereita, jotka asianosainen oli toimittanut. Tämän jälkeen asiasta ei ollut kuulunut mitään. Asianosainen oli olettanut lykkäysanomuksen menneen läpi eikä siten selvittänyt asiaa. Asianosaiselle oli myös yritetty soittaa varuskunnasta toimesta tuloksetta sekä hänelle oli lähetetty kirje, jossa kehoitettiin astumaan palvelukseen.

Asianosainen oli poissa yli 30 päivää ja seuraamukseksi määrättiin päiväsakkoja. Päiväsakon määrä oli 20 kappaletta 30 euroa päivältä. Poissaolosta aiheutui olennainen haitta palvelukselle, koska asianosainen jäi vaille ensimmäisen kuukauden sotilaan peruskoulutusta.

Esimerkki 2: Asianosainen ei astunut palvelukseen määrätynä aikana, koska luuli, ettei vielä tarvitse astua palvelukseen. Hän oli soittanut joulukuussa aluetoimistoon lykkäysasiassa ja sieltä luvattiin lähettää paperit, mutta niitä ei kuulunut. Asianosainen sai tammikuussa kirjeen kotiin, jossa kerrottiin asianosaisen olevan sotilaskarkuri. Hän kävi samana päivänä poliisilaitoksella, jossa neuvottiin soittamaan varuskuntaan. Varuskunnasta käskettiin saapua paikalle mahdollisimman pian.

Asianosainen oli poissa hieman yli 8 vuorokautta ja asianosaiselle oli määrätty seuraamuskurinpitosisakkona, koska asianosainen oli hakenut saapumiserän siirtoa. Kurinpitosisakon määrä oli 14 kertaa 4,40 euroa eli 61,60 euroa.

3.3.3 Alkoholin liiakäyttö

Alkoholin liiakäyttö on määrällisesti kolmanneksi suurin kategoria. Alkoholin liiakäyttö on valikoitu mukaan sillä perusteella, että varsin moni mainitsi rehellisesti käyttäneensä liikaa alkoholia luvattoman poissaolonsa aikana. Alkoholin liiakäyttö on myös toissijaisena syynä hyvin monissa rikoksissa, joten siksi se on hyvä nostaa omana kategoriana esiin.

Esimerkki 1: Asianosainen ei palannut määräaikaan mennessä viikonloppuvapaalta, koska asianosainen oli vielä lomaltapaluupäivänä humalassa ja ajatteli palata vasta seuraavana päivänä. Sama tahti jatkui seuraavinakin päivinä ja paluu viivästyi.

Asianosainen oli luvatta poissa yli 6 vuorokautta ja sai seuraamuksena 15 vuorokautta poistumisrangaistusta. Kyseessä oli karkaaminen.

Esimerkki 2: Asianosainen ei palannut määräaikaan mennessä viikonloppuvapaalta, koska ryhtyi perjantaina lomalle päästyään juomaan alkoholia ja sama tahti jatkui koko viikonlopun. Jossain vaiheessa asianosainen tajusi, että pitäisi palata varuskuntaan ja laittoi lomavuvun ylleen. Hän lähti kavereiden kanssa grillaamaan ja joi siellä lisää alkoholia. Josakin vaiheessa meni muisti. Maanantaina asianosainen heräsi kaverin luota ja soitti varuskuntaan saadakseen ohjeita. Häntä neuvottiin palaamaan välittömästi ensimmäisellä mahdollisella kulkuyhteydellä. Asianosaisella ei ollut rahaa matkustaa julkisilla, joten tuli vasta illalla lomakuljetuksella.

Asianosainen oli luvatta poissa 24 tuntia ja sai kurinpito-ohjenuksena poistumiskieltoa 8 vuorokautta.

3.3.4 Terveydelliset syyt

Terveydellisiin syihin koottiin kaikki varusmiehen terveyteen ja hyvinvointiin kohdistuvat teemat. Masennus tai ahdistus vaikuttaa terveyteen. Jos varusmies kokee, että ei ole riittävän terve kyetäkseen osallistumaan palvelukseen, ilmoittautuu hän silloin aamuvastaanotolle yleensä mahdollisten palvelushelpotuksien toivossa. Aina varusmies ei ole samaa mieltä diagnoosista, ei varsinkaan silloin, kun on saanut ”kelpaa palvelukseen” määrityksen.

3.3.4.1 Masennus tai ahdistus

Masennus tai ahdistus on yksi syy poissaolorikoksiin. Palvelus yksinkertaisesti käy niin ahdistavaksi tai masentavaksi, ettei lomilta haluta palata tai varuskunnasta on päästävä pois.

Esimerkki 1: Asianosainen ei palannut määräaikaan mennessä viikonloppuvapaalta, koska asianosaista masensi sen verran, ettei jaksanut palata palvelukseen. Hän palasi vapaaehtoisesti yksikkönsä.

Asianosainen oli luvatta poissa 2 vuorokautta 13 tuntia ja sai kurinpitörangaistuksena 12 vuorokautta poistumisrangaistusta.

Esimerkki 2: Asianosainen ei palannut määräaikaan mennessä viikonloppuvapaalta, koska oli tuntenut itsensä jo pitemmän aikaa masentuneeksi ja oli tuntenut tarvetta lähteä miettimään asioita. Asianosainen vietti aikaansa kaverin luona ja lähti käymään ulkomailla, jossa käytti runsaasti alkoholia. Isä haki asianosaisen lentokentältä kotiin ja asianosainen vietti seuraavan päivän ja yön kotona, kunnes palasi yksikköön.

Asianosainen oli poissa lähes 7 vuorokautta ja seuraamuksena sai 11 vuorokautta poistumiskieltoa.

3.3.4.2 Poistui luvatta yritettyään saada palvelushelpotuksia

Osa sairastuu jo lomilla, mutta osa yrittää laistaa palveluksesta hankkimalla varuskuntasairaalaista palvelushelpotuksia. Usein palvelushelpotuksia saa, mutta joskus varusmies todetaan palveluskelpoiseksi. Sen hyväksyminen on joskus vaikeaa.

Esimerkki 1: Asianosainen poistui oikeudettomasti palveluspaikastaan Karjalan prikaatista. Asianosainen meni aamuvastaanotolle, mutta kelpasi palvelukseen. Hän laittoi lomapuvun päälle ja lähti yksiköstä, koska hänestä tuntui, ettei pysty olemaan palveluksessa.

Asianosainen oli poissa 5 vuorokautta. Asianosainen oli lisäksi syyllistynyt toiseen luvattomaan poissaoloon ja karkaamiseen ja hän sai seuraamuksena näistä rikoksista yhteisen sakkorangaistuksen 20 päiväsakkoa á 6 euroa, yhteensä 120 euroa.

Esimerkki 2: Asianosainen poistui oikeudettomasti yksiköstään, koska oli eri mieltä saamastaan lääkäridiagnoosista. Hän ei tuntenut olevansa täysin palveluskykyinen. Poissaolonsa aikana oli käynyt siviililääkärissä ja levännyt. Asianosaista oli yritetty tavoittaa puhelimitse. Koska asianosainen tunnisti soitetun numeron puolustusvoimien numeroksi, ei hän soittanut takaisin. Asianosainen päätti palata, koska ei halunnut olla sotilaskarkuri.

Asianosainen oli poissa yli 4 vuorokautta ja sai seuraamuksena 15 vuorokauden poistumisrangaistuksen.

3.3.5 Siviilielämään liittyvät syyt

Siviilielämään liittyvät syyt osastoon on koottu ne syyt, jotka liittyvät varusmiehen elämään siviilissä kasarmien ulkopuolella. Siviilielämän syyt vaikuttavat myös palveluksen sujumiseen ja palvelusmotivaatioon.

3.3.5.1 Henkilökohtaiset syyt

Henkilökohtaiset syyt olivat toiseksi suurin kategoria tutkimuksessa. Henkilökohtaiset syyt pitävät sisällään perheongelmia tai muuten huonon elämäntilanteen.

Esimerkki 1: Asianosainen ei palannut määräaikaan mennessä viikonloppuvapaalta, koska sai lomansa aikana kuulla sairasuutisia perheenjäsenestään. Sunnuntaina hän kävi vain nukkumaan eikä siis palannut lomalta. Asianosainen nukkui vielä sekä maanantaina että tiistaina, noin 14 tuntia vuorokaudessa, koska olo ei ollut yhtään parantunut. Tiistai-iltana hän päätti palata, mutta ei olisi ehtinyt viimeiseen junaan. Keskiviikko meni nukkuessa, mutta asianosainen palasi yksikköön keskiviikkoiltana.

Asianosainen oli poissa melkein 3 vuorokautta ja sai seuraamuksena 14 vuorokauden poistumisrangaistuksen.

Esimerkki 2: Asianosainen ei astunut palvelukseen määrätynä aikana, koska asianosaisella oli autokoulu kesken ja hammasraudat piti saada pois ennen palvelusta. Autokoulu ja hampaiden oikominen venyi ja asianosainen päätti olla astumatta palvelukseen. Ajatteli hoitaa lykkäys- tai siviilipalvelusanomukset, mutta asia jäi hoitamatta.

Asianosainen oli poissa 4 kuukautta ja sai seuraamuksena 30 päivää ehdollista vankeutta.

3.3.5.2 Parisuhteeseen liittyvät syyt

Tyttöystävä on monelle varusmiehelle tärkeä. Mikäli viikonlopun aikana tulee riitaa tyttöystävän kanssa, voi asia painaa viikolla palveluksessa. Siviilimaailmassa on joskus vaikea käsittää varusmiehen maailmaa ja velvollisuuksia. Monelle parille varusmiespalvelus on ensimmäinen iso erossaoloaika elämässä.

Esimerkki 1: Asianosainen ei palannut määräaikaan mennessä viikonloppuvapaalta, koska riiteli viikonlopun aikana tyttöystävänsä kanssa ja jäi selvittämään asioita.

Asianosainen oli poissa yli puolitoista vuorokautta ja sai kurinpitorangaistuksena 11 vuorokautta poistumisrangaistusta.

Esimerkki 2: Asianosainen ei palannut iltavapaaltaan määräaikaan mennessä. Asianosainen lähti omalle lomalle siksi, että oli ollut riitaa tyttöystävänsä kanssa. Lisäksi asianosaisen piti tavata ehdonalaisvalvojansa. Palatessaan hän ilmoittautui toisen yksikön päivystäjälle, koska oma yksikkö oli kiinni. Asianosaisen tarkoitus oli palata niin, ettei sotilaskarkuruuden raja täytyisi.

Asianosainen oli poissa 4 vuorokautta 23 tuntia ja 55 minuuttia ja sai seuraamuksena 15 vuorokautta poistumisrangaistusta.

3.3.5.3 Rahaongelmat

Jo ennen palvelukseen astumista asevelvollisia kehoitetaan hoitamaan raha-asiat kuntoon. Lomapäiviä myönnetään myös arkipäiviksi siitä syystä, että varusmiehet voisivat asioida virastoissa. Varuskunnassa on myös tietokoneita, joilla voi maksaa laskuja esimerkiksi internet-pankin kautta. Voi myös sopia postin kanssa laskutoimituksista tai pyytää perheenjäseniä toimittamaan laskuja eteenpäin. Silti joiltakin jäävät raha-asiat hoitamatta. Mikäli ongelmat kuitenkin pahenevat, on jokaisessa varuskunnassa sosiaalikirjuri, joka auttaa varusmiehiä näiden ongelmissa ja osaa neuvoa eteenpäin. Vaikka palveluksen

alusta neuvotaan ja opetetaan asioimaan sosiaalikirjuriin kanssa, on ilmeisesti nuorilla miehillä melko korkea kynnyks mennä itse kirjuriin luo.

Esimerkki 1: Asianosainen ei astunut palvelukseen määrätynä aikana, koska jäi kotiin hoitamaan raha-asioita. Asianosaisen piti maksaa ja järjestellä laskuja, etteivät ne kasaannu kaikki kerralla maksettavaksi sekä hoitaa muita pankkiasioita. Yksikön vääpelin soitti asianosaiselle ja asianosainen selitti edellä mainitut syyt. Näiden edellä mainittujen syiden takia asianosainen pääsi palveluspaikalle vasta kahden vuorokauden kuluttua.

Asianosainen oli poissa 2 vuorokautta ja sai seuraamuksena 8 vuorokautta poistumiskieltoa.

Esimerkki 2: Asianosainen ei palannut määräaikaan mennessä viikonloppuvapaalta, koska kävi töissä rahantarpeen takia.

Asianosainen oli poissa 4 vuorokautta. Asianosainen oli lisäksi syyllistynyt toiseen luvattomaan poissaoloon ja karkaamiseen, ja hän sai seuraamuksena näistä rikoksista yhteisen sakkorangaistuksen 20 päiväsakkoa á 6 euroa, yhteensä 120 euroa.

3.3.6 Itseaiheutetut tai tahattomat syyt

Tätä kategoriaa oli määrällisesti ehdottomasti eniten. Suurin osa oli myöhästelijöitä omasta syystä. Ei yksinkertaisesti lähdetty riittävän aikaisin bussipysäkille tai rautatieasemalle. Jokaisesta selityksestä paistaa perushuolimattomuus myöhästymisen syynä eli siis oma syy. Usein pieni myöhästymisen kertautuu varsinkin pääkaupunkiseudulla. Jos myöhästyy hiukan yhdestä bussista, niin myöhästyy myös hiukan enemmän jatkoysteydestä.

Esimerkki 1: Asianosainen ei palannut määräaikaan mennessä viikonloppuvapaalta, koska myöhästyi paluukyydistä nukkuttuaan pommiin. Hän ei selvittänyt nopeinta mahdollista julkista kulkuneuvoa, koska ei ollut rahaa matkustaa niillä. Asianosainen ei ilmoittanut varuskuntaan myöhästymisestä, koska puhelimen SIM-kortti oli rikki. Palasi varuskuntaan isän kyydillä ja ilmoittautui myöhässä.

Asianosainen oli luvatta poissa yli 12 h ja sai kurinpito-otenuksena poistumiskieltoa 6 vrk.

Esimerkki 2: Asianosainen ei palannut määräaikaan mennessä viikonloppuvapaalta, koska ei ollut ottanut selvää lomabusseista. Myöhästyminen oli johtunut täysin omasta huolimattomuudesta. Asianosainen oli varannut paikan lomabussista, mutta ei ollut varmistunut, että se kulkee kyseisenä päivänä. Lomabussi ei tullutkaan ja asianosainen yritti saada yksikköön yhteyttä. Hän ei saanut ketään henkilökuntaan kuuluvaa kiinni, mutta ilmoitti johtajakaverilleen, että ei pääse palaamaan yksikköön. Asianosaisella ei ollut rahaa tulla julkisilla sinä päivänä, sillä hänellä oli vain bussikortti, muttei junalippua. Seuraavana päivänä olisi ollut mahdollisuus tulla, mutta asianosainen jäi tekemään paljon töitä. Palasi vasta sunnuntaina lomabussilla.

Asianosainen oli poissa lähes viisi vuorokautta ja sai seuraamuksena 15 vuorokautta poistumiskieltoa. Poissaolosta aiheutui olennaista haittaa palvelukselle. Alokastuvan johtajan rooli on ensimmäisellä viikolla äärimmäisen tärkeä niin alokkaille kuin johtajalle itselleenkin johtajana kehittämisessä eli siis tässä tapauksessa poissaolo on olennainen tai merkittävä haitta.

Taulukko 2: Poissaolorikosten syyt

Poissaolorikosten syyt	Määrä
Itseaiheutetut tai tahattomat syyt	195
Henkilökohtaiset syyt	36
Alkoholin liikakäyttö	23
Poistuminen kesken poistumiskiellon tai -rangaistuksen	20
Masennus tai ahdistus	19
Epäselvyydet palvelukseen astumisen lykkäyksessä	18
Luvaton iltavapaalle lähtö	14
Parisuhde	13
Rahaongelmat	7
Poistui luvatta yritettyään saada palvelushelpotuksia	5
Yhteensä	350

Yllä olevaan taulukkoon on koottu poissaolorikosten syyt määrällisesti suurimmasta pienimpään. Itseaiheutetut tai tahattomat syyt on määrällisesti suurin kategoria. Taulukko esittää tiivistetyssä muodossa tutkimuksen tulokset.

4 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA

Tutkimusmateriaalissa useissa tapauksissa viimeisenä perustelussa on selityksenä se, että asianosainen palasi takaisin palveluspaikkaan, koska ei halunnut olla sotilaskarkuri. Varusmiehille pidettävillä oikeudellisilla oppitunneilla on onnistuttu opettamaan käsite sotilaskarkuruudesta ja siitä seuraavista rangaistuksista. Tutkimuksen perusteella viiden vuorokauden rajapyykki on jäänyt varusmiesten mieleen pelottavana ”mörkönä”, jonka takana kurkistelee syyttäjä, vankeusrangaistukset ja sakot. Tämä on erinomainen asia ja osoittaa, että oppituntien aiheet ovat menneen perille ainakin osittain. Jokaisessa lomatarhastuksessa varmasti muistutetaan lomalle lähtijöitä ajoissa palaamisesta. Tutkimuksessa ilmi tulleiden seikkojen perusteella sitä ei voi toistaa liikaa varusmiehille.

Lyhytkin poissaolo on rikos, mutta sitä eivät kaikki varusmiehet tunnu sisäistävän. Kaikille ei ole selvää, että on vakava asia olla luvatta poissa jo ennen kuin viisi vuorokautta poissaoloa tulee täyteen. Sitten harmitellaan, kun saa seuraamukseksi yli 5 vuorokautta poistumiskieltoa ja ollaan viikonloppu varuskunnassa. Rikoksesta rangaistaan myös puolustusvoimissa. Poistumiskielto tai -rangaistus on seuraamus, jonka pitäisi toimia opetuksena varusmiehelle. Monelle nuorelle miehelle viikonlopun kiinniolo on kova paikka. Varsinkin, jos tyttöystävä odottelee kotona. Poistumiskiellon tai -rangaistuksen aikana varusmiehen olinpaikkaa seurataan niin, että varusmies käy ilmoittautumassa tunnin välein päivystäjälle, joka merkitsee täytöntöönpanon seurantalomakkeeseen ilmoittautumisen. Mikäli varusmies on käsketyssä palveluksessa, ei hänen tuolloin tarvitse kuitata niimeään täytöntöönpanon seurantalomakkeeseen tunnin välein. Tällaisen kontrolloinnin tarkoitus on toimia opetuksena, mutta kaikkiin se ei tutkimuksen perusteella vaikuta. Luvatta poistuminen kesken poistumiskiellon tai -rangaistuksen on vakava rikos. Siitä seuraa automaattisesti isompi rangaistus, koska olosuhteet, joissa rikos on tehty, ovat erityisen moitittavat. Olosuhteet, joissa rikos on tehty, toimii korottavana perusteena rangaistusta määritettäessä. Tämänkin jälkeen on sellaisia henkilöitä, jotka syyllistyvät poissaolorikokseen yhä uudestaan. Mitä tehdä varusmiehelle, jota eivät mitkään säännöt kiinnostaa ja hän ei niitä noudata. Tiettyyn pisteeseen asti rangaistuksia voi antaa, mutta jos niillä ei ole minkäänlaista vaikutusta henkilöön, ei niistä ole hyötyä. Joihinkin ei edes ehdollinen vankeus vaikuta. Tuntuvat päiväsakot kirpaisevat kyllä, mutta jos tuloja ei ole, niin nämä henkilöt pääsevät kuin koira veräjältä ja yhteiskunta maksaa jälleen.

Jokaisessa varusmiestuvassa on tupakansio, jossa on perustietoa varusmiehelle luettavaksi ja myös tietoa seuraamuksista. Lyhyenkin luvattoman poissaolon vakavuutta ei voi

koskaan korostaa liikaa. Asia kyllä opetetaan oikeudenhoidollisella oppitunnilla peruskaudella, mutta pieni muistinvirkistys olisi erikoiskoulutuskaudella paikallaan. Yksikön päälliköt ja kouluttajat tekevät useaan otteeseen selväksi, mitä seuraamuksia luvattomasta poissaolosta tulee. Vaikka kaikki nämä asiat opetetaan palveluksen alussa varusmiehille ja -naisille, niin siitä huolimatta esiintyy paljon olettamuksia ja runsain määrin epätietoisuutta asioiden oikeasta laidasta.

Herää myös kysymys, kuinka varusmiehellä tai -naisella on varaa juhlia viikonlopun ajan, mutta paluumatkaan ei sitten olekaan rahaa, kun myöhästyään lomabussista. Varsinkin peruskoulutuskauden alkupuoliskolla olisi syytä muistuttaa myös rahankäytöstä. Varusmiehiä olisi suotavaa muistuttaa siitä, että tilillä olisi hyvä olla pieni summa rahaa hätävaraksi. Varusmiehille pidetään myös kansalaiskasvatuspäivän yhteydessä oppitunti talouden hallinnasta, jossa rahankäytöstä muistutetaan. Toisaalta 20-vuotiaan nuoren miehen tai naisen mieleen ei varmastikaan viikonlopun aikana juolahda ajatella mahdollisia rahaongelmia. Varusmiehille ei ole usein tietoa siitä, että julkisen kulkuneuvojen kuljettajat ovat velvollisia kuljettamaan varattoman varusmiehen määränpäähänsä. Puolustusvoimia voi laskuttaa asiasta jälkeenpäin. Varusmiehellä on palvelusaikanaan käytössä ilmaisia matkoja tietty määrä ja lipun saa tilaamalla sen etukäteen. Tämän tiedon saa helposti esimerkiksi puolustusvoimien sivuilta, ja siitä kerrotaan myös kutsunnoissa ja kutsuntamateriaaleissa. (Puolustusvoimat, Varusmiehille, Perustietoa, Lomamatkat)

Motivaatiolla on suuri vaikutus palveluksen sujumiseen. Tutkimuksessa enemmistö poissaolorikoksiin syyllistyneitä on vähemmän motivoitunutta joukkoa. Osittain siitä syystä tutkimuksessa tuodaan esiin teemoittelun avulla tarkennuksia. Bussista tai junasta voi myöhästyä kuka tahansa motivaation tasosta riippumatta. Vähemmän motivoituneilla on pienempi halu noudattaa aikatauluja. Lähtö on vaikeampaa, mikäli palvelus ei erityisemmin motivoi. Kantahenkilökunnan esimerkillä ja kannustuksella on vahva vaikutus motivaatioon.

Jokainen sotilas on myös yksilö ja joillekin eivät perussäännöt mene millään perille ja toisille asia on kertasanomisella selvää. Palveluksen aikana varusmiehelle opetetaan ja kerrataan useaan otteeseen kaikki säännöt, varsinkin lomilta paluuajat ja seuraamukset rikkeistä. Jos kotona säännöt ovat olleet väljät, on puolustusvoimien sääntöihin sopeutuminen todella vaikeaa. Asennekasvatus alkaa jo kotona.

Puolustusvoimillahan on usein ollut mainostuskampanjoita, jotka tehostavat positiivisia mielikuvia asepalveluksesta. Tuleville asevelvollisille on erilaisia opetus- tai mainosvideota, joilla voi vaikuttaa asenteisiin. Tutkimuksessa tulee esille se, että on olemassa tarve korostaa myös asenteen vaikutusta positiivisten mielikuvien ohella.

Tämän tutkimuksen tulokset ovat hyödyllistä luettavaa erityisesti vastavalmistuneille sotatieteiden maistereille sekä juuri päälliköiksi nimitetyille upseereille. Tutkimuksen tuloksia voivat lukea myös puolustusvoimien pitkäaikaiset työntekijät saadakseen erilaista katsantokantaa.

Jo tutkimuksen varhaisessa vaiheessa havaittiin, että alkoholin liikkäyttö on syynä tai ainakin osasyynä monessa poissaolorikoksessa. Palvelus olisi monella varmasti vähemmän raskasta, jos viikonlopun rentoutuminen alkoholin avulla olisi rajoitettua. Puolustusvoimilla ei ole mahdollisuutta puuttua varusmiehen viikonlopun alkoholin käyttöön. Lomatarvituksen yhteydessä voidaan muistuttaa liiallisen alkoholin käytön haitoista. Puolustusvoimat voi puuttua asiaan, vain silloin jos varusmies jää humalassa kiinni lomapuku päällään tai saapuu palveluspaikkaansa humalassa. Silloinkaan ei voida puuttua varsinaiseen alkoholin käyttöön, vaan antaa vain seuraamuksia velvoitteiden rikkomisesta.

Ennaltaehkäisyn kannalta mietittynä olisi hyvä panostaa kutsuntaikäisiin. Palvelukseenastumisen lykkäyksen tekeminen on tutkimustulosten perusteella varsin hankalaa monelle. Ennaltaehkäisy on avainasemassa myöhästelijöitä ajatellen. Vaikka varusmiehiä ohjeistetaan hyvin, niin lisäohjeistusta tarvitaan. Lomapuhuttelu juuri ennen lomille lähtöä on paras tapa saada viestiä perille. Lomapuhuttelu ei kuitenkaan voi olla kovin pitkä eikä siitä kannata muodostaa yleistä saarnaamishetkeä, koska se johtaa vain siihen, että varusmiehet eivät kuuntele.

Mahdollisia jatko- tai lisätutkimuksia pohdittaessa voi muutamiin tutkimuksessa esiin tulleisiin teemoihin syventyä tarkemmin. Poistuminen poistumiskiellon tai -rangaistuksen aikana on mahdollisen jatkotutkimuksen kannalta ajatellen hedelmällinen, koska se on rikosmuodoista vakavimpia.

Epäselvyydet palvelukseenastumisen lykkäyksessä teema olisi jatkotutkimuksia ajatellen hyvä tutkimusaihe, koska lykkäysanomukset vievät aina virkamiesten aikaa. Huonosti täytetyt lykkäysanomukset ja niiden viemä aika ei palvele ketään. Virkamiesten ja asevelvollisten kannalta selkeät ohjeet ovat tärkeitä. Asiaan tarkemmin perehtyessä on mahdollista selvittää, mikä ohjeistuksessa on vialla ja miksi ohjeita ei vaivauduta lukemaan

kunnolla, jos ohjeet ovat selkeitä. Kutsunnoissa annetaan lykkäyksen tekemisestä selkeitä ohjeita ja pienellä vaivalla puolustusvoimien internetsivuilta löytyy lisäohjeistusta. Aina on myös mahdollisuus soittaa oman alueensa aluetoimistoon, jotka palvelevat asevelvollisuusasioissa ja neuvovat lykkäysanomuksen kanssa.

Lykkäysanomuksen kohdalla on vielä tarkemmin tehtävä selväksi, että anomus täytyy toimittaa perille aluetoimistoon ennen palveluksen alkamista. Mikäli palvelukseen astumispäivämäärä on jo mennyt, on tällöin asevelvollisen mentävä palveluspaikkaansa selvittämään asia. On myös korostettava entistä enemmän, että jos asevelvollinen ei astu palvelukseen määrätynä päivänä määrättyyn kellonaikaan mennessä syyllistyy poissaolorikokseen. Vaikka olisi toimittanut lykkäysanomuksen, tulee siihen aina vastaus, vaikkakin myöhemmin, mikäli asiakirjassa on puutteita, siitä tiedotetaan. Mikäli lykkäysanomus ei mene läpi, siitäkin tiedotetaan. Ei sovi vain olettaa, että anomus on mennyt läpi, jos aluetoimistosta ei kuulu mitään. On oltava omatoiminen ja otettava asioista selvää. Muutoin voi jonakin päivänä tulla iso yllätys, kun poliisit koputtavat ovelle ja vievät sotilas-karkurina mukanaan.

Itseaiheutetut tai tahattomat syyt on tärkeä teema siksi, että määrällisesti näitä esiintyi tutkimuksessa eniten. Jatkotutkimuksessa voi syventyä tarkentamaan syitä ja mahdollisuutta ennaltaehkäistä omasta syystä johtuvia myöhästymisiä. Ajankäytön hallinta on asia, jota puolustusvoimissa opetellaan jatkuvasti. Varusmiehen tulee olla määrätyllä hetkellä määrättyssä paikassa ja aikamääreestä ei saa myöhästyä. Todella moni kuitenkin unohtaa kellon kotiin päästyään. Hyvin moni varusmies myöhästyy bussista tai junasta siksi, että lähtee liian myöhään. Toki vahinkoja sattuu ja sääolosuhteet muuttuvat, mutta varusmiehelle ei voi koskaan teroittaa liikaa ajallaan palaamisen tärkeydestä. Jos lomilta paluu-aika on sunnuntaina 23.00 mennessä, se tarkoittaa tasan 23.00 eikä viittä yli. Varsinkin ensimmäisissä lomatarkastuksissa näitä asioita painotetaan, mutta selvää on, että muistuttaminen kellonaikojen tärkeydestä on paikallaan koko palveluksen ajan. Jos on tottunut lähtemään viime tingassa, on opeteltava viimeistään palveluksen aikana lisäämään ylimääräiset kymmenen minuuttia aikatauluun. Etenkin silloin, kun tietää, että mukana on kroonisia myöhästelijöitä.

Poissaolorikoksien syitä voi lähestyä myös toisesta suunnasta tekemällä kyselytutkimuksen kantahenkilökunnan keskuudessa kartoittamalla heidän näkemyksiään poissaolorikoksien syihin. Tutkimuksen voisi rajata yksikön päälliköihin ja kokeneisiin tutkijoihin. Sellaisilla puolustusvoimien työntekijöille, jotka ovat jatkuvasti tekemisissä poissaolorikoksiin syyllistyneiden kanssa, muodostuu varmasti selkeä näkemys aiheesta pidemmän ajan kuluessa. Juuri tällaisten henkilöiden näkemyksen selvittäminen toisi lisävalaistusta poissaolorikosten syihin.

LÄHTEET

Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438

Korkeimman oikeuden ratkaisu 2003:64. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2003/20030064> [viitattu 3.5.2012].

Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta 17.2.1995/194

Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta 11.5.2007/556

Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211

Laki sotilaskurinpitolain muuttamisesta 12.4.1991/652

Maavoimat, Perustietoa, Maavoimien peruskoulutus. Saatavissa:

<http://www.puolustusvoimat.fi> [viitattu 19.4.2012].

Oikeuslaitos, Sotilasoikeudenkäyntiasiat. Saatavissa:

<http://www.oikeus.fi/15617.htm>, [viitattu 20.4.2012].

Puolustusministeriö, Osamietintö, Sotilaskurinpito- ja poliisitoimintatyöryhmä. Saatavissa: <http://www.defmin.fi/files/1445/Osamietinto.pdf> [viitattu 2.5.2012].

Puolustusministeriön laillisuusvalvonnan kehittämistyöryhmän selvitys, s.9. Saatavissa: http://www.defmin.fi/files/1567/Laillisuusvalvonta_plm.pdf [viitattu 2.5.2012].

Puolustusvoimat, Maavoimat, Joukko-osastot, Karjalan Prikaati. Saatavissa:

www.puolustusvoimat.fi [viitattu 15.4.2012].

Puolustusvoimat, Perustietoa, Puolustusvoimien tehtävät. Saatavissa:

<http://www.puolustusvoimat.fi/> [viitattu 15.4.2012].

Puolustusvoimat, Varusmiehille, Perustietoa, Palvelus, Lomamatkat Saatavissa:

<http://www.puolustusvoimat.fi> [viitattu 2.5.2012].

Pääesikunnan oikeudellinen osasto, Pysyväisasiakirja 02:02.03

Rikoslaki, Sotilasrikokset 45. luku. 19.12.1889/39

Sotilaskurinpitolaki 25.3.1983/331

Sotilasoikeudenkäyntilaki 25.3.1983/326

Varusmieheksi 2012- kirja. Saatavissa:

http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/ae2c09004563e6b39482be5abebcd61d/Varusmieheksi_2011_suomi.pdf?MOD=AJPERES [viitattu 20.4.2012].

Yle, kotimaan uutiset. Saatavissa:

http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2007/03/varusmiesten_yleisin_sotilasrikos_edelleen_luvat_on_poissaolo_230724.html?sendtofriend=true [viitattu 20.4.2012].